

Ненад В. НИКОЛИЋ\*  
Универзитет у Београду  
Филолошки факултет  
Катедра за српску књижевност са  
јужнословенским књижевностима

## КОНЦЕПТ КЊИЖЕВНОСТИ ИСТОЧНО-СРЕДЊЕ ЕВРОПЕ И СЛАВИСТИКА

Рад анализира одсуство славистичке залеђине у скорашњој транснационалној концептуализацији књижевности Источно-средње Европе у четворомној *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries* (Eds. M. Cornis-Pope and J. Neubauer, 2004–2010). Писана као претходница политичке заједнице и симболичка основа њеног јединства, она словенске књижевности (којих у региону Источно-средње Европе има највише) посматра ван контекста заједнице словенских језика и књижевности, док се сваки руски утицај одређује као негативан. Тај отклон од славистике сагласан је денационализацији књижевноисторијског знања и радикалном мењању проучавања књижевности и, штавише, самог појма књижевности, у складу са пројекцијом унитарне паневропске заједнице у оквиру *Pax Americana*.

*Кључне речи:* “A Comparative History of Literatures in European Languages”, Европска унија, идеологија, књижевна историја, књижевност Источно-средње Европе, национална књижевност, *Pax Americana*, појам књижевности, политика, славистика.

Један од најугледнијих, а свакако најобимнији и најдугочечнији пројекат испитивања књижевности на европским језицима јесте едиција “A Comparative History of Literatures in European Languages” (CHLEL) Међународног удружења за компаративну књижевност (Association internationale de littérature comparée/International Comparative Literature Association). Инициран 1967, са првим томом штампаним 1973, двадесет деветим 2016,<sup>1</sup> током времена прешао је пут од онога што бисмо назвали типичном компаратистиком друге половине двадесетог века – посвећене испи-

---

\* [nenad.nikolic@eunet.rs](mailto:nenad.nikolic@eunet.rs)

<sup>1</sup> Најпрецизнији списак до сада објављених двадесет девет томова едиције CHLEL (штампаних на енглеском, немачком или француском језику) и њихових критичких приказа може се видети на интернет-страници Универзитета у Антверпену: <https://www.uantwerpen.be/en/projects/chlel/comparative-literature/volumes-and-reviews/> <21. 11. 2017>.

тивању жанрова, тема, стилова, приповедних структура и рецепције<sup>2</sup> – до стварања регионалних историја књижевности крајем двадесетог и почетком двадесет првог века,<sup>3</sup> које су у четири тома *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctions and disjunctions in the 19th and 20th centuries* (Cornis-Pope and Neubauer, Eds. 2004, 2006, 2007, 2010) добиле суштински транснационални карактер.

Он је у тесној вези са променама у схватању теорије књижевне историје које су пресудно уобличене у оквиру “Literary History Project” (руководилац Марио Ј. Валдес [Mario J. Valdés], координатор Линда Хачен [Linda Hutcheon]) започетом 1996. на Универзитету у Торонту, уз подршку “Social Sciences and Humanities Research Council of Canada”. У оквиру њега настао је, најпре, теоријски зборник *Rethinking Literary History: A Dialogue on Theory* (Hutcheon and Valdés, Eds. 2002), затим *Literary Cultures of Latin America: A Comparative History* (Valdés and Kadir, Eds. 2004) и, на крају, *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* која је, пошто је премашила обим договорен са издавачем Oxford University Press, усвојена од стране CHLEL едиције. У њој је нашла одлично место и наговестила даљи смер њеног развоја, у којем се осим транснационалног приступа који раствара традиционалне одреднице националних књижевности – као у два тома *A Comparative History of Literatures in the Iberian Peninsula* (Cabo Aseguinolaza, Abuiñ Gonzalez and Domínguez, Eds. 2010; Domínguez, Abuiñ González and Sapega, Eds. 2016) – као битна црта уочава и све веће удаљавање од схватања књижевности као језичке уметности, као у *New Literary Hybrids in the Age of Multimedia Expression: Crossing Borders, Crossing Genres* (Cornis-Pope, Eds. 2014).

Детаљно сам о савременој теорији књижевне историје и њеном значају за методологију *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* писао у монографији *Проблеми савремене књижевне историје: Критичка пролегомена за обнову националних књижевности и њихових историја* (Николић 2015), а овде само желим да одговорим на питање какво место у стварању нове транснационалне књижевне историје Источно-средње Европе у датом контексту заузима *славистика*? Одговор је врло једноставан: *никакво!* Али су разлози одсуства славистичког залеђа, очекиваног с обзиром на бројност словенских књижевности у региону Источно-средње Европе, веома занимљиви и далекосежно упућујући.

Пре свега, пошто је превасходни циљ уредника Марсела Корнис-Поупа [Marcel Cornis-Pope] и Џона Нојбауера [John Neubauer], као што су више пута поновили у својим уводима првом и наредним томовима, било наглашавање не-националних и хибридних традиција како би се извршила денационализација постојећих националних књижевности и поставила симболичка основа за стварање нових идентитета унутар региона и транснационалног идентитета Источно-средње Европе као кровног,<sup>4</sup> они су национални идентитет стратешки претпоставили као супстан-

<sup>2</sup> “As comparatists, literary historians observe phenomena such as genres, themes, styles, narrative structures and reception that flow across national boundaries” (Higonnet 2010: ix).

<sup>3</sup> “Starting in 1986, the second structural orientation of the series has been to explore the significance of regional determinants, leading to subseries on Africa, the Caribbean, East Central Europe, Iberia, and Scandinavia, each in several volumes” (Higonnet 2010: x).

<sup>4</sup> “By foregrounding these non-national or hybrid traditions, we implicitly call not so much for the practice of regional, continental, or global literary histories but for a diversification, pluralization, and, to a certain extent, ‘de-nationalization’ of the national and local ones [...] the work undertaken in the *History of the Literary*

цијалан.<sup>5</sup> Иако је национални идентитет много пре Корнис-Поуповог и Нојбауеровог пројекта у различитим озбиљним проучавањима историје друштвених односа схватан као динамична категорија – рецимо у етно-симболичком приступу Антони Смита [Anthony D. Smith], који је нацију дефинисао управо кроз трајање дијалектике истости и променљивости<sup>6</sup> – Корнис-Поуп је у епилогу *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* тврдио да нијансираније разумевање националног идентитета тек треба да буде достигнуто<sup>7</sup> – наравно, на основу њихове наводно отворене књижевноисторијске методологије.

Међутим, упркос ограђивању и од формализма и од прешироких културолошких приступа,<sup>8</sup> та отвореност је пре свега ишла за тим да заједно са стратешким схватањем националног идентитета као супстанцијалног, исту супстанцијалност упише и у све традиционалне књижевноисторијске категорије, како би се управо оно што је до сада сматрано доменом књижевне историје потиснуло у други план; када је, пак, постојеће књижевноисторијско знање и било призивано у расправу, циљ је био да се оно покаже као мањкаво,<sup>9</sup> те књижевна историја изнова успостави, али сада *морално-политички подобна* жељеном становишту, које је експлицитно одређено као политика која је довела до пропасти Совјетског Савеза и у регион увела *идеје западног либерализма, глобалног капитализма и Џорџа Сороса*.<sup>10</sup> Управо је зато приликом анализа књижевних култура уочљиво највећа пажња поклоњена политичким чиниоцима: вреднованим, наравно, са тог политичко-идеолошког становишта. И то без изузетка: пошто су са великом отвореношћу признали да су неки проучаваоци књижевности из Источно-средње Европе одбили да учествују у њиховом пројекту јер нису веровали у идеје западног либерализма, глобалног капи-

*Cultures of East-Central Europe* will, hopefully, foreground alternative ways of identity-making in the area, which emphasize local, regional, and transnational possibilities” (Cornis-Pope and Neubauer 2006: x).

<sup>5</sup> “We replace presumed organic structures (national identity, Zeitgeist, genre, period, etc.) by sets of conflicting and contesting elements” (Neubauer and Cornis-Pope 2010: 5).

<sup>6</sup> За Смита је нација „именована људска популација са заједничком историјском територијом, заједничким митовима и историјским сећањима, заједничком масовном, јавном културом, заједничком економијом и заједничким законским правима и дужностима свих припадника” (Smith 1991: 30). Он посебно упозорава да се „колективни културни идентитет не односи [...] на једнообразност елемената током генерација, већ на осећање континуитета из генерације у генерацију” (Smith 1991: 46).

<sup>7</sup> “While this type of writing has advanced our awareness of what brought about ethnic fundamentalism in pre- and postcommunist Eastern Europe, it still needs to achieve a more nuanced understanding of national identity, one that distinguishes between ‘open’ or inclusive and ‘closed’ or exclusive national definitions. Once the multiple linguistic and communitarian roots of East-Central Europe are recognized, national identity will have to be viewed as dialogic rather than monologic” (Cornis-Pope etc. 2010: 566).

<sup>8</sup> “We took ‘literary culture’ as our subject, trying to navigate between the Scylla of internalist (or formalist) history and the Charybdis of a broad cultural approach” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 17).

<sup>9</sup> Рецимо: “In Part II [...] the traditional concepts of literary history – genre, movement, and period – serve as nodes, though we treat them with a degree of skepticism: we regard them as temporary and impure crystallizations of literary life, and focus on the dynamics of their transformations instead of their imagined essences” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 17).

<sup>10</sup> “Looking at the literature of East-Central Europe from a regional rather than national perspective is a paradigm change related to the real revolution that brought about the collapse of the Soviet block and introduced the ideas of Western liberalism, global capitalism, and George Soros into the region. [...] The primary inspiration for our project is thus an ethical imperative rather than an epistemological longing. For us, *pace* [David] Perkins [1992], the crucial question is not whether literary histories based on consensus are *possible*, but whether a history can be instrumental in moving a transnational public towards morally and politically desirable consensus” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 18).

тализма и Џорџа Сороса,<sup>11</sup> не значи ли то да је поверење у те идеје већ у позиву на сарадњу било постављено као предуслов учествовања у пројекту?

Када се то има у виду, неће бити изненађујуће што се на првој страници првог тома чита потпуно *политички циљ* који има *History of the Literary Cultures of East-Central Europe*: њена је улога да симболички припреми улазак земаља Источно-средње Европе у Европску унију.<sup>12</sup> Том задатку складно је и *дефинисање региона Источно-средње Европе*: насупрот баласту постојећих одређења Источне Европе или Средње Европе (схваћене било као „Mitteleuropa” било као „Central Europe”),<sup>13</sup> његово уједињујуће својство је супротстављање руској и немачкој хегемонији<sup>14</sup> (не на исти начин, као што ће се видети). Као гранични регион који се протеже од балтичких земаља на северу до Македоније на југу,<sup>15</sup> Источно-средња Европа обухвата језички и културно разнородне нације, међу којима је највећи број словенских: свеједно, ослањања на славистику нема. Јер потребно је да се одбаце традиционалне заједнице и њихове представе о националним књижевностима како би се и преко књижевне историје транснационалном конструкцијом региона<sup>16</sup> остварио онај тип морално-политички подобног јединства неопходног за интеграцију у Европску унију.

Одбацивање традиционалног схватања националне књижевности захтевало је како осуду националности – која је зато без обзира у ком се виду испољавала поистовећена са перенијалистичким ставовима који се могу лако оспорити – тако и промовисање нове књижевноисторијске методологије. Она није онако отворена као што се представља, напротив, изразито је *монистичка* и пресудно одређена политичком идејом која јој претходи, а која је њу и осмислила као средство сопственог оправдања, због чега за ту методологију славистика не само што није већ ни *не може* бити важна. Пошто славистика и данас чува тесну везу са филологијом, она би поглед враћала на оно што је у писању историје књижевних култура Источно-средње Европе морало да буде занемарено, а то су *језичке особености* књижевности

<sup>11</sup> “Some scholars in East-Central Europe refused to participate in our project because they distrust these ideas” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 15).

<sup>12</sup> “As Editors, we are convinced that our *History* is not just compatible with the process of European integration but that its ideas provide the very foundations upon which such an integration can successfully progress. For integration can only succeed if the individual nations are willing and able to surrender some of their autonomy in exchange for a recognition of inner diversity as well as of an external commonwealth with the neighbors” (Cornis-Pope and Neubauer 2004a: xi).

<sup>13</sup> Појам “Mitteleuropa” „represents a German perspective on both the eastern part of Europe and on German culture itself” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 2), појам “Eastern Europe” “suggests Russian hegemony” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 4), док појам “Central Europe” изражава “the idea of a supra-national Central Europe free of German domination” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 4), али “Maria Todorova and other Balkan writers and intellectuals protested, in turn, that the idea of ‘Central Europe’ was a means of pushing the Balkans further east” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 5).

<sup>14</sup> “For our purposes the unifying feature of East-Central Europe is the struggle of its peoples against the German and Russian hegemonic threats” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 6).

<sup>15</sup> “The region is a liminal and transitional space between the powers in the west and the east, a long but relatively narrow strip stretching from the Baltic countries in the north to Macedonia in the south” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 6).

<sup>16</sup> “East-Central Europe is, like the nation states that compose it, an imagined community in Benedict Anderson’s [1983] sense of the phrase (15). Constructing its literature means reconceptualizing the existing literatures and their national histories. At its best, this reconceptualization may make a significant contribution to the social and political construction of the region: just as the writing of national literary histories participated in the invention of nations, so too the writing of a history of East-Central Europe may participate in the transnational construction of the region” (Cornis-Pope and Neubauer 2004: 14).

укључених у настајући транснационални регион. Посматрајући националне језике само у светлу отпора немачкој и руској хегемонији, тим спољашњим критеријумом међусобно су изједначени словенски језици, балтички, угро-фински, румунски и албански. Иронично, да би се о историји њихове еманципације од немачког и руског говорило, био је потребан нови језик, који никоме у региону није матерњи: енглески језик. Да ли је он одабран да помогне у стварању јединства као *lingua franca* науке? Или је то можда било зато што је енглески нови империјални језик?

Штавише, иако је Корнис-Поуп сматрао да би за *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* могао бити користан и постколонијални приступ – пошто су културе Источно-средње Европе смештене на пресеку османског, хабзбуршког и руског/совјетског империјалног система<sup>17</sup> – пропустио је и да препозна, а камоли да захтева анализирање утицаја још једне империје која је у Европи не само била већ је и даље – једина – присутна, разноликим политичким, економским и културним деловањем, као и војним базама: САД. Да ли је то зато што „на врхунцу хладног рата влада САД је уложила огромна средства у тајни програм културне пропаганде у западној Европи. Средишњи циљ овог програма био је да шири тврдњу како он уопште и не постоји” (Stonor Saunders 1999: 17) или због толике сродности аутора *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* са америчким империјализмом да је његова неприметност налик неприметности ваздуха?

У таквом кретању се упоредо са напуштањем сопствених језика као истовремено најфлексибилнијег средства изражавања, резервоара традиције и у случају најбројнијих књижевности региона – словенских – онога што их кроз врло суптилне игре породичних сличности и разлика међусобно повезује и раздваја, напушта и традиционално схватање књижевности као пре свега језичке уметности. Није случајно што је по завршетку објављивања *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* наредни том едиције CHLEL посвећен књижевним хибридима у доба мултимедијалног израза и што га је уредио Марсел Корнис-Поуп: то је кретање наговештено већ изузетно упадљивим местом које је у историји која се бави књижевним културама посвећено *филму*. Филм као далеко комуникативнији, будући ослоњен на слику а не на језик, представља будуће средство нове симболизације. Наравно да ту нема никаквог простора за славистику. Штавише, не само што су аутори равнодушни према славистици, већ и о књижевностима о којима пишу највећи број њих мало тога зна, а нема ни говора да су се икада систематично упознали са њиховим целинама – макар је тако са српском књижевношћу (то сам исцрпно показао у Николић 2015: 147–173), али тешко је препоставити да је са другим књижевностима бољи случај: нарочито када се узму у обзир постављени уреднички оквири и вредности на које су аутори унапред морали пристати да би у писању уопште учествовали.

Ипак, то још увек није све. У постколонијалном ослобађању од хабзбуршке, отоманске и руске/совјетске доминације како би се симболички утемељио регион Источно-средње Европе, било је неопходно у први план ставити *негативну слику*

<sup>17</sup> “The postcolonial framework is useful to East-Central European cultures, located at the intersection of three imperial systems (Ottoman, Habsburg, and Russian/Soviet), at least in a heuristic sense: it helps understand the postcommunist phase as a ‘decolonization’, an attempt at liberating the local traditions not only from Soviet domination, but also from older colonial vestiges (Ottoman or Austro-Hungarian)” (Cornis-Pope etc.: 562).

*Русије*. Иако се декларативно тврди да је регион одређен отпорима руском и немачком империјализму, између редова се подразумева да је немачки империјализам осим опресивне имао и просветитељску улогу. Чак је и о Османском царству пронађена прилика да се нешто лепо каже. Једино о Русима нема ни једне позитивне речи – да ли је то случајно? Ако је османска култура важна због уласка Турске у Европску унију<sup>18</sup> – што је у том тренутку још увек била важећа агенда – културни утицаји Русије коју Европска унија никада није видела као свој потенцијални део морали су остати у домену негативности, слично томе што је „услед мржње према православљу после шизме, Запад радо брисао из сећања хришћанску Византију и истицао културне доприносе муслиманске Андалузије, пре неголи доприносе Византије” (Mettan 2015: 136). Реч је, дакле, о савременој актуелизацији темељног феномена *дугог трајања: русофобије*. Као што је недавно показао Ги Метан, Запад је већ хиљаду година у рату против Русије. Зато је уобличавање транснационалне књижевне историје Источно-средње Европе само део мозаика којим академска јавност – чија је улога симболичко утемељење политике<sup>19</sup> – ради на подизању нове, постхладноратовске гвоздене завесе између Русије и Европе. Бивше државе Совјетског Савеза и бивше чланице Варшавског пакта, сада чланице НАТО пакта – јер је у сенци империје најудобније – у томе имају прворазредну улогу:<sup>20</sup> баш како је предвидео Збигњев Бжежински у књизи *Велика шаховска табла*.<sup>21</sup> Није зато ни мало изненађујуће сазнање да сачињен од лобија америчких војних јастребова и лобија источноевропских националиста, „лоби групе СЕЕ (Источна и централна Европа) у ствари је главна карта у игри америчких русофоба” (Mettan 2015: 281).

После свега, потпуно је јасно зашто славистика није могла имати никакво место у *History of the Literary Cultures of East-Central Europe*: незамислива без филологије и русистике, славистика за концепт симболичке изградње Источно-средње Европе представља непремостиву препреку. Регион Источно-средње Европе могућ је једино ако се словенске културе одвоје од руске, али и симболички лише свог словенства и удаље једна од друге, те њихове међусобне језичко-културно-тради-

<sup>18</sup> “Reintegrating the Ottoman heritage into the region’s present national cultures is as important as the admission of Turkey to the European Union” (Neubauer and Cornis-Pope 2010: 4).

<sup>19</sup> „Универзитетски професори, историчари и политиколози играју кључну улогу у стварању антируске митологије, због угледа који имају у ланцу произвођења знања, али и захваљујући њиховим сопственим доприносима, наравно. Они су творци метадискурса који тече у медијима у виду посебних наратива” (Mettan 2015: 342).

<sup>20</sup> „Интелигенција нових независних земаља, Пољске, балтичких земаља а посебно Чешке, имала је интереса да оптужи Москву за све грехове, при чему је заборављала да су ове земље такође биле комунистичке и да су њима управљали национални комунисти. Тако смо на делу могли видети суптилну сегрегацију: најмрачнији злочини и аспекти комунизма приписани су Русима, док су други народи задовољили повољан статус сиротих жртава и тако се ослободили одговорности” (Mettan 2015: 235). Штавише, „та злонамерност нових централноевропских и балтичких режима према Русији увек је имала за циљ да истакне своје европејство, а самим тим и свој легитимитет у Европској унији и НАТО-у, док су Русији одузете све ингеренције у бављењу националним стварима” (Mettan 2015: 353).

<sup>21</sup> У тој чувеној и веома цитираној књизи, Бжежински је закључио да „централни геостратешки циљ Америке у Европи може се врло једноставно сажети: циљ је да се консолидује преко правог трансатлантског партнерства амерички мостобран на евроазијском континенту тако да увећана Европа може да постане далеко снажнија одскачна даска за проширење међународног демократског и кооперативног поретка на Евроазију” (Brzezinski 1997: 84). На мапи потписаној легендом „После 2010: Критично језгро Европске сигурности” (Brzezinski 1997: 83) као амерички мостобран и одскачна даска за Евроазију заокружен је простор који обухвата Француску, Немачку, Пољску и – Украјину.



цијске везе обесмисле, у најбољем случају занемаре, док се истовремено, бројним манипулативним техникама, приближавају културама са којима су биле вековима у сукобу: мађарској, пре свега.<sup>22</sup> Јасно је да онда блискост књижевних култура више неће на било који начин бити одређена кретањима која се из прошлости кроз различите променљивости односа појављују у садашњости као задатак за неизвесну будућност, него политичким наложима садашњице усмереним ка идеалној будућности јединственог региона у Европској унији, пројектованој као паневропска заједница под окриљем *Pax Americana*. Ово је одличан пример савременог *секуларног хилијазма* и начина на који он себи прилагођава представу о прошлости, али и потврда Метановог закључка да је „негативни дискурс о руској другости конститутиван за никад недовршени западни идентитет. Европа, подељена и у кризи, потребује руског непријатеља како би остварила своје јединство” (Mettan 2015: 15). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* један је од начина на који се та потреба задовољава: између осталог, занемаривањем славистике.

### Литература

- Екмечић М. „Сусрет цивилизација и српски однос према Европи.” *Огледи из историје*. Београд: Службени лист СРЈ, 1999: стр. 285–334.
- Крстић В. *Срби у Угарској: 1790–1918*. Нови Сад: Матица српска, 2013.
- Николић Н. *Проблеми савремене књижевне историје: Критичка пролегомена за обнову националних књижевности и њихових историја*. Нови Сад: Академска књига, 2015.

\*

- Anderson, B. *Nacija: zamišljena zajednica (Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism)*. Prevele N. Čengić i N. Pavlović, predgovor i stručna redakтура S. Mežnarić. Beograd: Plato, 1998.
- Brzezinski Z. *Velika šahovska tabla (The Grand Chessboard. American Primacy and Its Geostrategic Imperatives)*. Preveli s engleskog S. Divjak i R. Kalik. Podgorica – Banja Luka: CID–Romanov, 2001.
- Cabo Aseguinolaza F., Abuín Gonzalez A., Domínguez C. (eds.). *A Comparative History of Literatures in the Iberian Peninsula*. Volume I (A Comparative History of

<sup>22</sup> Рецимо, мађарски политичар Јозеф Етвеш [Joseph Eötvös], који је баштинио расистичке идеје Артура де Гобиноа [Arthur de Gobineau] и „развио тезу да је мађарски народ настао спајањем супериорне мађарске расе са инфериорном словенском, које је хришћанска црква асимиловала кроз неколико векова заједничког живота” (Екмечић 1996: 308), био је аутор *Закона о равноправности народности* (1868) који су не-мађарски посланици (нарочито Срби и Румуни) жестоко нападали и, „како је изјавио Милетић, сматрали су га ‘сатиром на равноправност народности’” (Крстић 2013: 289). Он је, међутим, приказан као посредничка фигура, а његов законодавни рад оцењен је као довољна основа за мирну коегзистенцију мађарских и не-мађарских нација у Угарској, упркос знању да је тим законом као једина политичка нација призната мађарска: “The act declared that the only ‘political’ nation of the country was the Hungarian and so limited minorities’ rights to linguistic ones, but it could have served as a sufficient base for a peaceful coexistence of Magyar and non-Magyar nationalities in Hungary” (Gángó 2010: 524). О томе сам опширно писао у Николић 2015: 174 и д.

- Literatures in European Languages, Vol. XXIV). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2010.
- Cornis-Pope M., Neubauer J. “General introduction.” Cornis-Pope M., Neubauer J. (eds.). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*, Volume I (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XIX – Vol. I in the subseries on Literary Cultures). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004.: pp. 1–18.
- Cornis-Pope M., Neubauer J. “Editors’ Preface.” Cornis-Pope M., Neubauer J. (eds.). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*, Volume I (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XIX – Vol. I in the subseries on Literary Cultures). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004a: pp. xi–xii.
- Cornis-Pope M., Neubauer J. “Editors’ Preface.” Cornis-Pope M., Neubauer J. (eds.). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*, Volume II (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XX – Vol. II in the subseries on Literary Cultures). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006.
- Cornis-Pope M., Neubauer J. (eds.). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*, Volume III: *The making and remaking of literary institutions* (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XXII – Vol. III in the subseries on Literary Cultures). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007.
- Cornis-Pope M., Neubauer J. (eds.). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*, Volume IV: *Types and stereotypes* (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XXV – Vol. IV in the subseries on Literary Cultures). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2010.
- Cornis-Pope M. et al. “East-Central European Literature after 1989.” Cornis-Pope M., Neubauer J. (eds.). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*, Volume IV: *Types and stereotypes* (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XXV – Vol. IV in the subseries on Literary Cultures). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2010: pp. 561–629.
- Dominguez C., Abuín Gonzalez A., Sapega E. (eds.). *A Comparative History of Literatures in the Iberian Peninsula*, Volume II (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XXIX). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2016.
- Gángó G. “Joseph Eötvös.” Cornis-Pope M., Neubauer J. (eds.). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*, Volume IV: *Types and stereotypes* (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XXV – Vol. IV in the subseries on Literary Cultures). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2010: pp. 521–526.
- Higonnet M. R. “Comparative History of Literatures in European Languages.” *A Comparative History of Literatures in the Iberian Peninsula*, Volume II (A Comparative



- History of Literatures in European Languages, Vol. XXIX). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2016: pp. ix–x.
- Hutcheon L., Valdés M. J. (eds.) *Rethinking Literary History: A Dialogue on Theory*. Oxford University Press, 2002.
- Mettan G. *Rusija–Zapad: hiljadu godina rata: Rusofobija od Karla Velikog do ukrajinske krize (Russie–Occident: une guerre de mille ans. La russophobie de Charlemagne à la crise ukrainienne)*. Prevela s francuskog K. Bojanović. Novi Sad – Beograd: Akademska knjiga – Informatika, 2017.
- Neubauer J., Cornis-Pope M. “General introduction.” Cornis-Pope M., Neubauer J. (eds.). *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*, Volume IV: *Types and stereotypes* (A Comparative History of Literatures in European Languages, Vol. XXV – Vol. IV in the subseries on Literary Cultures). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2010: pp. 1–9.
- Perkins D. *Is Literary History Possible?* The Johns Hopkins University Press, 1993.
- Smith A. D. *Nacionalni identitet (National Identity)*. Preveo s engleskog S. Đorđević. Beograd: Biblioteka XX vek – Knjižara Krug, 2010.
- Stonor Saunders F. *Хладни рат у култури: ЦИА у свету уметности и књижевности (Who Paid the Piper?, 1999; The Cultural Cold War: The CIA and the World of Arts and Letters, 2000)*. Превод са енглеског Н. Мрђеновић. Београд: Досије студио, 2013.
- Valdés M. J., Kadir D. *Literary Cultures of Latin America: A Comparative History* (Vol. I: *Configurations of Literary Culture*, Vol. II: *Institutional Modes and Cultural Modalities*, Vol. III: *Latin American Literary Culture: Subject to History*). Oxford University Press, 2004.

Ненад В. Николич

#### ПОНЯТИЕ ЛИТЕРАТУРЫ ВОСТОЧНО-ЦЕНТРАЛЬНОЙ ЕВРОПЫ И СЛАВИСТИКА

##### Резюме

В данной работе анализируется отсутствие славистического фона в недавней транснациональной концептуализации литературы Восточно-Центральной Европы в четырехтомной *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries* (Eds. M. Cornis-Pope and J. Neubauer, 2004–2010). Опубликованная как часть издания „A Comparative History of Literatures in European Languages” (CHLEL), она наметила дальнейшее направление развития компаративистских исследований, в котором наблюдается, кроме транснационального подхода, размывающего традиционные определения национальных литератур, еще одна важная черта – все большее удаление от понимания литературы как языкового искусства.

В ходе рассмотрения отсутствия славистического фона в *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* – ожидаемого, так как славянских литератур в этом регионе больше всего, – в работе показано, что причиной этого является потребность в написании этой истории как символической базы интеграции стран региона в Европейский союз на основаниях отбрасывания традиционных представлений о национальных литературах и путем создания транснациональной истории литературных культур, которая будет морально-политически отвечать выбранной политико-идеологической позиции, опреде-

ленной идеями западного либерализма, глобального капитализма и Джорджа Сороса. По этой причине было необходимо рассматривать литературу прежде всего идеологически, игнорируя ее природу языкового искусства, то есть не принимая во внимание языковые особенности, а также отбрасывая и все категории традиционных литературно-исторических исследований. Поэтому славистика не могла иметь никакого места в *History of the Literary Cultures of East-Central Europe*: непредставимая без филологии и русистики, славистика является непреодолимым препятствием для концепции символического строительства региона Восточно-Центральной Европы, который должен быть включен в Европейский союз (спроектирован в будущем как панъевропейское сообщество под покровительством *Pax Americana*). Регион Восточно-Центральной Европы возможен только, если славянские культуры отделятся от русской, а также символически лишатся своего славянства и удалятся одна от другой, и их взаимные языковые и культурные традиционные связи обесмыслятся, в то время как одновременно многочисленными манипуляционными техниками они приблизятся к культурам, с которыми веками были в конфликте.

*Ключевые слова:* “A Comparative History of Literatures in European Languages”, Европейский союз, идеология, история литературы, литература Восточно-Центральной Европы, национальная литература, *Pax Americana*, понятие литературы, политика, славистика.